

Prof. Dr. Adem Apak, Ensar Yay., İstanbul 2017, 710 s.

SİYER-İ NEBÎ:
HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.S)
HAYATI, ŞAHSİYETİ, DAVETİ
KİTAP TANITIMI

ŞEHBA YAZICI
DOKTORA ÖĞRENCİSİ
İST. ÜNİV. SOS. BİL. ENS.

Siyer, sözlükte “davranış, hal, yol, âdet, bir kimsenin ahlâkı, seciyesi ve hayat hikâyesi” gibi anlamlara gelen sîret kelimesinin çoğuludur. Sîret ve siyer Hz. Peygamber’in (s.a.s) hayatı, onun hayatını konu edinen bilim dalı ve bu dalda yazılan eserler için terim olarak kullanılmıştır.^[1] Resulullah’ın (s.a.s) hayat hikâyesini anlatan Türkçe eserlerde ise genellikle siyer kelimesi tercih edilmektedir.

Kur’ân-ı Kerîm’in verdiği sınırlı bilgi dışında Hz. Musa ve Hz. İsa gibi peygamberlerin hayatlarına dair bilgiler inanç üzere kuruluyken Hz. Muhammed’in (s.a.s), hayatı mufassal bir biçimde kayıt altına alınmıştır. İlber Ortaylı bu duruma bir konuşmasında işaret etmiş ve Hz. Muhammed (s.a.s) dışındaki peygamberler hakkındaki bilgilerin pozitif tarih açısından değerlendirilebilir olmadıklarını, Hz. Muhammed’in (s.a.s) ise bu bakımdan tam bir tarihî şahsiyet olduğunu ifade etmiştir.^[2] Müslümanlar arasında peygamberlerinin hayatını, doğumundan ölümüne kadar müteselsil ve tutarlı bir biçimde toplama fikri çok erken bir dönemde ortaya çıkmış^[3] ve o günden bu güne siyer yazıcılığı önemini ve güncelliğini muhafaza etmiştir. Siyer, Osmanlılarda ise Cumhuriyet öncesine kadar tarih ilminin konusu olmaktan ziyade edebiyat sahasına kaymış ve siyer bu alanda gelişmiştir.^[4]

Siyer ilminin edebiyatla bağı ilk dönemlerden beri var olagelmıştır. Kussâs olarak bilinen şahısların Hz. Peygamber’in (s.a.s) hayatını sivillere ulaştırma faaliyetleri Hz. Ömer dönemine kadar

[1] Mustafa Fayda, “Siyer Ve Meğâzi”, *DİA*, Cilt: 37, s. 319.

[2] <https://www.youtube.com/watch?v=fxTSRmhg8Yc>

[3] G. Levi Della Vida, “Sîre”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 10, s. 699.

[4] Mustafa Uzun, “Siyer ve Meğâzi (Türkçe Siyer Kitapları)”, *DİA*, Cilt: 37, s. 324.

götürülmektedir. Ancak bunların kaynakları, ilim olarak siyerin kaynaklarından farklılık arz etmektedir. Kıssacılar, anlatımlarında sahih hadis, siyer ve tarih metinlerinin yanı sıra israiliyyat, halk söylenceleri ve kendi kurgularını da kullanmışlardır.^[5] İlk Türkçe siyerlerin de ağırlıklı olarak edebî eserler oldukları bilinmektedir. Bu tür eserler, Türk insanının gönlünde peygamber sevgisinin oluşup şekillenmesinde şüphesiz büyük katkı sahibidir.^[6] Ancak tamamen duygulara hitap eden bu tür eserlerin siyer ilmiyle karıştırılması ve peygamberin hayatına dair bilgi edinmede birincil kaynak olarak kabul edilmeleri, peygamber algısında sorunlar meydana getirmiştir.

Günümüzde siyer ilmine rağbetin arttığı, birçok araştırmacı tarafından dile getirilen bir husustur. Ancak maalesef siyere dair kitapların sayıları artmakla beraber nitelikleri için aynı şeyi söylemek güçtür. Hatta bu kitapların birçoğu birbirinin tekrarı olarak nitelendirilmiş ve bundan doksan yıl önce yapılan tartışma ve çalışmaların günümüzde ancak tekrar edildiği ifade edilmiştir.^[7]

Günümüzde siyer yazımına dair problemlerden biri Hz. Peygamber'in (s.a.s) hayatıyla ilgili rivayetlerin tenkide tabi tutulmaksızın çağdaş kaynaklarda yer almasıdır. Bu anlayış, klasik kaynaklara toptancı bir yaklaşımın ürünüdür. Rivayetlere karışan mevzu haberlerin tarihî değeri haiz olmakla beraber, sahih rivayetleri gölgelediği ve yanlış bir peygamber tasavvurunun oluşmasına neden olduğu görülmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.s) çocukluk dönemine dair mucize rivayetleri bu anlamda değerlendirilebilir. Bu tür haberlerin klasik kaynaklarda yer almasında siyasî ve sosyal nedenlerin yanı sıra akidevî gayelerin de etkili olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim kutsanmış bir geçmiş portresi çizmek için tarihî kurgulayan birçok yazar bulunmaktadır.^[8] İlk dönem rivayetlerine karışmış birçok mevzu haber olduğu doğru olsa da bunların siyer yazıcılığı için temel kaynak oldukları unutulmamalıdır. Dolayısıyla araştırmacıların bu kaynakları ihmal ederek kullandıkları rivayetleri ikincil-üçüncül kaynaklardan edinmeleri bir yöntem hatasıdır.

[5] Şaban Öz, "Siyer Merviyâtında Kussâs Metinleri Üzerine", *Siyer Araştırmaları Dergisi*, 2017, Sayı: 1, s. 94, 96.

[6] Ali Öztürk, "Türk Edebiyatında Manzum Siyerler", *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu 20-22 Nisan 2007*, Çorum: İslâmî İlimler Dergisi Yayınları, 2007, s. 216.

[7] Mehmet Çoğ, "Celâl Nûrî ve Hâtemü'l-Enbiyâ Adlı Eserine Göre Hz. Muhammed Tasavvuru", *İSTEM*, Sayı: 7, 2006, s. 98.

[8] İrfan Aycan, M. Mahfuz Söylemez, *İdeolojik Tarih Okumaları*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014, s. 12.

Hız. Peygamber'i (s.a.s) yüceltme gayesiyle yazılan kitaplar onu örneklikten uzaklaştırmak gibi bir tehlike taşımaktadır. Öte yandan Batıların da etkisiyle Hız. Peygamber'e (s.a.s) yönelik eleştiriler ve tahkir edici tutum ve söylemler son yıllarda daha sık duyulmaya başlanmıştır.^[9] Bu durum Hız. Peygamber'in (s.a.s) örnekliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Toplum, davranışlarını benimseyemediği ve anlamlandıramadığı birini kendisine nasıl örnek alabilecektir?

Günümüzde toplum, Hız. Peygamber (s.a.s) hakkında ya hepten bilgisiz oldukları ya da aşırı müspet veya menfi kanaatinden dolayı onun öğretisinin aslına vakıf olamadıkları söylenebilir. Hız. Peygamber (s.a.s) toplumun genellikle sevgi ve saygı duyduğu bir insan olma özelliğini korumakla beraber örneklikten uzaklaştırılmıştır. Müslüman bir birey, din ve dünya hayatını ıslah etmek için peygamberinin rehberliğine muhtaçtır. Üstelik Hız. Muhammed'in (s.a.s) sadece Müslümanların değil bütün insanlığın peygamberi olduğu unutulmamalıdır. Evrensel barışın tesisi ancak onun mesajının özümsemesi,^[10] çağa doğru bir şekilde aktarılması ve bu yöndeki çabaların bilimsel bir zemine oturtulmasıyla mümkün olacaktır.^[11]

Prof. Dr. Adem Apak, günümüzde siyer yazımına ve algısına dair problemleri dikkate alarak Siyer-i Nebî isimli eseri ile, Kur'ân-ı Kerîm, sünnet, siyer ve meğâzi olarak sayabileceğimiz birincil kaynaklara dayalı sahih haberlerin esas alındığı, akademik bir metod ve güncel hitap diliyle doğru peygamber tasavvuru oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır. Eser, Hız. Peygamber'in (s.a.s) hayatı ve şahsiyeti konularında bilgi odaklı olmakla beraber, araştırmacılar için de bir metod örneği niteliğindedir.

Eser, Giriş ve beş bölümden meydana gelmektedir. İlk üç bölüm birinci ciltte, dördüncü ve beşinci bölüm ikinci ciltte yer almaktadır. Giriş bölümünde günümüzde siyer ilminin içinde bulunduğu durum tespit edilmekte ve doğru peygamber algısının oluşturulmasına yönelik atılması gereken adımlar sayılmaktadır. Bu adımlardan biri, mucize merkezli bir peygamber anlatımından sıyrılarak Resulullah'ın (s.a.s) insanî-beşerî yönünün öne çıkarılmasıdır. Bilhassa Hız. Peygamber'in (s.a.s) örnek alınmasını sağlamak bakımından önem arz eden bu husus, Kur'ân-ı Kerîm'in çizdiği peygamber portresinin de önemli bir parçasıdır. Ayrıca peygamber övgüsünde aşırıya

[9] Adnan Demircan, *Tarihin Akışını Değiştiren Son Peygamber*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2015, s. 11.

[10] Demircan, *Tarihin Akışını Değiştiren Son Peygamber*, s. 24.

[11] Şaban Öz, *Farklı Siyer'i Okumak: Bir Siyer Eleştirisinin Eleştirisi*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2015, s. 9.

gitmekten vazgeçilmelidir. Zira bizzat Hz. Peygamber (s.a.s) ümmetini bu hususta uyarmıştır. Siyer alanının mütehasısı konumundaki ilim adamları tarafından, çeşitli eğitim seviyelerindeki insanların anlayabileceği, sahih kaynaklara dayalı ve araştırma mahsulü nitelikli kitaplar kaleme alınmalıdır. Üstelik bu eserler sadece Müslümanlara hitap etmekle kalmamalı, başka din ve kültür mensuplarıyla da buluşabilecek bir metod ve muhteva ile sunulmalıdır. Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.s) mesajı evrenseldir. Bu mesajı ulaştırma sorumluluğu ise Müslümanların uhdesindedir.

Giriş bölümünde, Hz. Peygamber'in (s.a.s) hayatının incelenmesinde kaynak kullanımına dair inceleme de yapılmıştır. Buna göre Hz. Peygamber'i (s.a.s) tanıma ve anlamada birincil ve en güvenilir kaynak Kur'ân-ı Kerim'dir. Bu doğrultuda Apak, eserinde Kur'ân-ı Kerim ayetlerinden çokça faydalanmıştır. İkincil kaynaklar, Hz. Peygamber'in (s.a.s) söz, fiil ve takrirlerinden oluşan hadislerdir. Üçüncü derecedeki kaynaklar ise siyer ve meğazi kitaplarında yer alan ve ilk iki kaynaktan işaret edilen esaslara mutabık rivayetlerden meydana gelmektedir. Yine bu bölümde, Hz. Peygamber'in (s.a.s) gönderdiği sosyo-kültürel ve dinî ortam da incelenmiş ve bu tür bilgilerin İslâmî hareketin karakterini anlamadaki önemi vurgulanmıştır. İslâm'ın devrimci bir karakter mi taşıdığı yoksa bir ıslah hareketi mi olduğu, ancak bu sosyo-kültürel ortamın bilinmesiyle anlaşılabilir.

Birinci bölüm, risalete kadar Mekke tarihi ve Hz. Peygamber'in (s.a.s) risalet öncesi hayatına dairdir. Bu bölümde Cürhümlüler ve Hz. İsmail ile başlayan Mekke tarihi incelenmiştir. Mekke tarihinde iki önemli kabile olan Huzaa ve Kureyş ele alınmış, Mekke'nin sosyal ve siyasî yapısı üzerindeki tesirleri aktarılmıştır. Apak burada, Hz. Peygamber'in (s.a.s) kabilesi olan Kureyş kabilesinin kolları ve aralarındaki bloklaşma üzerinde durarak, bu bilgilerin uzun yıllar meydana gelen olayların, özellikle Hâşimî-Emevî mücadelesinin anlaşılmasındaki rolünü ifade etmiştir. Birinci bölümde yer alan Hz. Muhammed'in (s.a.s) çocukluk yılları konusunda, onun mucizevi bir çocukluk geçirdiğine dair rivayetlere ihtiyatla yaklaşmanın gereği vurgulanmaktadır. Hz. Muhammed'in (s.a.s) çocukluğu ve gençliğine dair rivayetlerin az sayıdaki rivayetten anlaşılabilir, onun tebliğinden önce oldukça sade bir hayat sürdüğü ve dinî, ekonomik, siyasî anlamda ciddi bir faaliyeti olmamakla beraber, toplumda sevilen ve güvenilen bir birey olduğudur. Az sayıdaki ticarî faaliyetiyle geçimini temin eden Hz. Muhammed (s.a.s), ticarî seyahatleri sayesinde birçok bilgi ve tecrübe edinme imkânı bulmuştur.

İkinci bölüm, Hz. Muhammed'e (s.a.s) vahyin gelmesinden itibaren Medine'ye hicretine kadar devam eden İslâmiyet'in Mekke dönemine dairdir.

Apak, Hz. Peygamber'in (s.a.s) tebliğinin ilk sürecini "ferdî girişimler dönemi" olarak adlandırmıştır. Burada müşriklerin yeni dine karşı çıkmalarının dinî, sosyal, ekonomik ve psikolojik zemini, müşriklerin ve Müslümanların mücadele yöntemleri, müşriklerin Hz. Peygamber'e (s.a.s) yönelttikleri ithamları ve Hz. Peygamber'in (s.a.s) davet stratejisi mercek altına alınmaktadır. Habeşistan hicreti, Mekke döneminin önemli bir hadisesi olmasına rağmen kaynaklarda üzerinde fazla durulmamıştır. Apak ise Habeşistan hicretini birçok yönüyle ele almakta, hicret için Habeşistan'ın tercih edilmesinin gerekçelerini izah etmekte, muhacirlerin kabilelere göre dağılımları, Habeşistan'da geçimlerini nasıl sağladıkları, Necaşi ile ilişkileri, yaşadıkları güçlükler, münferit tebliğ faaliyetleri gibi hususlarla geniş bir malumata yer vermektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.s) ittifak arayışı doğrultusunda yaptığı Taif yolculuğu ve Miraç hadisesi de tebliğin Mekke sürecinde gerçekleşen mühim hadiselerdendir. İkinci bölüm, Medine döneminin başlamasının ilk adımı olan Akabe görüşmeleri ile Hz. Peygamber'in (s.a.s) ve Müslümanların Medine'ye hicret yolculuğunun aktarılmasıyla son bulmaktadır.

Üçüncü bölümde tebliğin Medine dönemi ele alınmıştır. Resulullah'ın (s.a.s) buradaki ilk faaliyetleri Mescid-i Nebevî'nin inşası, Ensar ve Muhacir kardeşliğinin ilanı ve Medine Vesikası'dır. Toplumsal yapının tesis edilmesinde bu faaliyetlerin önemine dikkat çeken Apak, Medine Vesikasını, Resulullah'ın (s.a.s) Şehir-Devleti oluşturma kararının bir yansıması olarak görmekte ve devletin anayasası olarak nitelemektedir. Medine Vesikası insanlık tarihinde müstesna bir yere sahiptir.

Medine dönemi Resulullah'ın (s.a.s) birçok dinî ve etnik grupla münasebet kurduğu, bazı ülkelere elçiler gönderdiği ve birçok silahlı çatışmanın meydana geldiği bir dönemdir. Apak, bu faaliyetlerin tamamının esas gayesinin İslâm dinini yaymaya matuf olduğunu ifade etmektedir. Mekke'nin fethi ile birlikte Arap yarımadasındaki müşrik Arap kabilelerinin Hz. Peygamber'e (s.a.s) bağlılıklarını bildirme süreci başlamıştır. Medine'nin iki önemli iç meselesi ise Yahudiler ve münafıklardır. Resulullah'ın (s.a.s) bu gruplara karşı müsamahalı, kuşatıcı ve samimi yaklaşımı ortaya konmuştur.

Dördüncü bölümde yazar, Hz. Peygamber'in (s.a.s) şahsiyetini incelemek ve üstün ahlakını ortaya koymaktadır. Buradaki anlatım genellikle Hz. Peygamber'in (s.a.s) siyasî ve daha çok sosyal ilişkileri üzerindedir. Yazar Resulullah'ın (s.a.s) diğer insanlara olan muamelesinden ve tutumlarından onun vefakârlığına, güvenilirliğine, doğruluğuna, sabrına, merhametine ve tevazuuna dair çıkarımlar yapmaktadır. Ailenin reisi, babası ve dedesi olarak yaşantısını, örneklerle sunmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.s), bu bölümde bir

taraftan ilkeli bir siyaset ve adil bir yönetim icra eden bir devlet başkanı, savaşları idare eden bir komutan olarak, diğer taraftan bir eğitimci ve toplumun çocuk, genç, yaşlı, kadın, erkek tüm kesimleriyle iyi ilişkiler içinde olan bir fert olarak karşımıza çıkmaktadır. Vahiy almak gibi olağanüstü bir hadiseye muhatap olan peygamber, öbür yandan günlük hayatını devam ettiren, kişisel hayatı ve ibadetlerini ihmal etmeyen bir kuldur. Yazarın, onun bu çok yönlü yaşantısını ortaya koyduktan sonra üzerinde önemle durduğu husus ise onun öğretisinin sadece dinî hayatla/ibadetlerle sınırlı kalmadığı ve şümüllü ve mükemmel hayatının, her yaş ve meslekteki kadın-erkek bütün insanlık için ideal bir örnek oluşudur.

Hız. Peygamber'in (s.a.s) evrensel mesajı gerek mahiyeti gerekse yöntemleri bakımından incelenmeye değer bir konudur. Eserin son bölümü Hız. Peygamber'in (s.a.s) davetine dairdir. Resulullah'ın (s.a.s) davetinin en başta gelen prensipleri tevhid, adalet, insan hakları, kardeşlik ve barıştır. Bu bölümde, Hız. Peygamber'in (s.a.s) davetinin prensiplerinin hukukî ve sosyal hayata yansımaları ve bu prensiplerin hukukî müeyyide formları yer almaktadır. Apak, insan hakları, kadın hakları, sosyal hizmetler gibi meselelerde Hız. Peygamber'in (s.a.s) tüm dünyaya etki eden müspet tesirini de belirlemektedir.

Klasik kaynaklarımızın ısrarla üzerinde durdukları neseb bilgileri son dönem çalışmalarında genellikle görmezden gelinmektedir.^[12] Apak ise eserin bütününde asabiyet mantığının kavranmasının önemine dikkat çekmiştir. Asabiyet, ister haklı ister haksız olunsun kabile mensubunun her şartta kabilesiyle birlikte hareket etmesi anlamına gelmektedir. Asabiyet ruhu, Cahiliye döneminde Arap kabilelerinin dağılmasına neden olmuş, kabileler arasında devamlı düşmanlık üretmiş, intikam hislerini körüklemiştir. Apak, Arapların sahip oldukları kolektif zihniyetin yansımalarını, tebliğin ilk dönemlerinde inanmamalarına rağmen Haşimîlerin Hız. Peygamber'e (s.a.s) verdikleri destekte, müşriklerin İslâm'ı reddetmelerindeki nedenler arasında, Habeşistan'a hicret sürecinde, Taif'te Resulullah'ın maruz kaldığı muamelede ve daha birçok hadisede göstermiştir. Resulullah'ın münafıklara karşı tutumunda Evs-Hazrec dengesini muhafaza ederek hareket etmesi bu hususta çarpıcı bir örnektir. Hatta ifk olayında Resulullah (s.a.s) sorumluları cezalandırmak istediğinde kabilecilik hisleri devreye girmiş ve Evs ile Hazrec kabileleri birbirleriyle çatışma noktasına gelmiştir. Resulullah (s.a.s) asabiyetin yerine din kardeşliğini geçirebilmek için tedrici ve devamlı bir dönüşüm stratejisi takip etmiştir. Muhtelif kabilelerle yaptığı

[12] Şaban Öz, İslâm Tarihi Metodolojisi, İstanbul: Endülüs Yayınları, 2017, s. 91.

anlaşmalarda ve talimat mektuplarında Resulullah (s.a.s), halkı kabilecilik konusunda dikkatli olmaya çağırmış, onların din kardeşliği çerçevesinde birlik olmalarını istemiştir.

Yazarın Hz. Peygamber'in (s.a.s) kararlarını ve uygulamalarını anlatırken okuyucu kitlesini dikkate aldığı görülmektedir. Eserin sadeliğiyle öne çıkan üslubu, özellikle ortaöğretim kurumları ve üniversite öğrenci kitlesi başta olmak üzere, farklı eğitim düzeylerinden insanların eserden faydalanabilmesini mümkün kılmaktadır. Bu doğrultuda Apak, Hz. Peygamber'in (s.a.s) ilk bakışta evrensel vicdan ve ahlaka aykırı görünen veya anlaşılması güç karar ve uygulamalarının makul nedenlerini ortaya çıkarmaya çalışmış, tarihsel gerçekleri ve toplumsal koşulları göz ardı ederek rivayetleri reddetmek yerine olayları kendi şartları ve genel İslâmî prensipler doğrultusunda değerlendirmiştir. Bu olaylardan bazılarını burada zikretmekte fayda vardır.

Hz. Peygamber'e (s.a.s) yöneltilen eleştirilerden biri Kurayza Yahudileri hakkındaki uygulamasıdır. Bilindiği gibi Kurayzalılar, Hende savaşında müşriklerle işbirliği yaparak Müslümanları oldukça güç bir duruma düşürmüşler, Hz. Peygamber (s.a.s) Hende Savaşının hemen ardından onları muhasara etmiştir. Neticede teslim olmak zorunda kalan Kurayza Yahudilerinin savaşılabilecek durumda olan erkekleri öldürülmüştür. Yazar, bu olayı birçok yönden değerlendirmekte ve Kurayzalıların ihanetlerini burada önemli bir unsur olarak zikretmektedir. Onların işledikleri suça verilen cezayı evrensel hukuk ilkeleriyle bağdaştırmakta ve Hz. Peygamber'in (s.a.s) diğer Hayber Yahudilerine imkân olduğu halde bu türden bir ceza vermediğini vurgulamaktadır. Apak, Hz. Peygamber'in (s.a.s) savaş stratejisini, savaşlarında öldürülen ve esir edilen rakiplerinin sayısını, başlangıç, gelişme ve sonucu açısından savaşlarını değerlendirerek onun savaşçı bir ruha sahip olduğu ve İslâm'ı kılıçla yaydığı şeklindeki iddiaları da çürütmüştür.

Yine Hz. Peygamber'in (s.a.s) evlilikleri birçok tartışmaya konu edilmekte ve birçok insanın aklında soru işaretleri bırakabilmektedir. Yazar, Hz. Peygamber'in (s.a.s) evliliklerinin nasıl gerçekleştiğini yeri geldikçe anlatmakta ve bu hususta genel bir değerlendirmede bulunmaktadır. Buna göre, Hz. Peygamber'in (s.a.s) evliliklerinin siyasî, sosyal, psikolojik ve teşriî birçok nedeni mevcuttur. Kendi zamanı ve kültürü içinde değerlendirilmesi gereken çok evlilik, Hz. Muhammed (s.a.s) tarafından icat edilmemiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.s) ileri bir yaşa kadar tek eşli kalması da göz önünde bulundurulduğunda bu durumun onun şahsî bir tercihi değil, misyonunun kendisine yüklediği bir sorumluluk, hatta zorunluluk olarak değerlendirmesi imkân dâhilindedir.

Bir diğer husus, kölelik müessesesine dair hükümlerin İslâm hukukunda ve Hz. Peygamber'in (s.a.s) uygulamalarının arasında mevcut oluşudur. Köleliğin İslâm'ın gelişiyle uğradığı değişimleri incelemiş, bu müessesenin Müslümanlar tarafından esas itibariyle insanlığa hizmet amacı güden, acizlerin barındırılıp hallerinin düzeltildiği bir ıslah evi gibi değerlendirildiği, entelektüel ve maddî anlamda kendilerini yetiştirip geliştirmeleri için her türlü imkânın kendilerine sağlandığı sonucuna varılmıştır. Köle hakları revize edilerek müessesenin fiilen ortadan kaldırılmasına yönelik ciddi adımların atılmış olması da önemli bir husustur.

Eserde sosyal, dinî, ekonomik olgulara yer verilerek bütüncül bir yaklaşım mevcut olmakla beraber Hz. Peygamber'in (s.a.s) daha çok siyasî yönünün ele alındığı söylenebilir. Özellikle iktisadî düzenlemelerin fazla yer bulmadığını görmekteyiz. Mesela Hz. Peygamber'in (s.a.s) mescidi inşası, kardeşleştirme, münafıklarla, Yahudilerle, diğer kabilelerle ilişkileri, savaşları, anlaşmaları gibi siyasî ve sosyal anlamdaki olaylar geniş yer bulurken, Hz. Peygamber'in (s.a.s) Müslümanların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları için attığı adımların üzerinde fazla durulmamıştır. Yine anlaşma metinleri, Resulullah'ın ittifakları çerçevesinde ele alınmış, ancak zekât ile ilgili anlaşmalarına veya muhtelif kabilelerle imzaladığı birçok anlaşmada zekât ile ilgili taleplerine yer verilmemiştir. Resulullah'ın (s.a.s) uygulanmasına önem verdiği zekâtla ilgili taleplerinin de aktarılması, kabilelerle olan münasebetleri konusunda daha belirleyici olmalıdır. Nitekim Resulullah'ın (s.a.s) Hicretin 2. yılında farz kılınan zekâtın^[13], İslâm'ın bir farzı olarak yerine getirilmesine önem verdiği gibi kabilelerin ona olan siyasî bağlılığını simgeleyen bir unsur olarak da gördüğünü ifade etmekte bir beis yoktur. Eserde Resulullah'ın (s.a.s) siyasî kişiliği, dahilî ve haricî siyaseti ile savaş yönetimi çerçevesinde aktarılmaktadır. Oysa cizye, ganimet vb. malî konulardaki yaklaşımı, Resulullah'ın (s.a.s) siyasî kişiliğini ve devlet olarak ifade edilen siyasî varlığını tamamlayıcı bir husustur.

Eserle ilgili önemli bazı hususları şöyle sıralayabiliriz:

- Eserde Hz. Peygamber'in (s.a.s), Müslüman bir bireyin hayatındaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.
- Asabiyet, tek amil olmamakla beraber Arapların karar ve uygulamalarında hâkim olan unsurdur.
- Olgular, kendi zaman, coğrafya ve sosyal şartları içinde değerlendirilmelidir.

[13] Mehmet Erkal, "Zekât", *DİA*, Cilt: 44, s. 197.

- Sosyal yapının tesisinde Hz. Peygamber'in (s.a.s) nihaî hedefi, insanları din kardeşliği mefhumu altında birleştirmektir.

- Günümüzde toplum, sahih kaynaklara dayalı, doğru peygamber algısını oluşturmaya yönelik çalışmaların yapılmasına muhtaçtır.

- Mucizevî anlatımlar, Hz. Peygamber'in (s.a.s) örnek alınmasının önünde bir engel teşkil etmektedir.

- Hz. Peygamber (s.a.s) bir devlet kurma gayesiyle hareket etmemişse de inananları örgütlemiştir. Nihayetinde Müslümanların siyasî yapılanmaları bir devlet niteliğine ulaşmıştır.

- Hz. Peygamber'e (s.a.s) itaatın gerekliliği, ibadet hayatıyla sınırlı değildir.

- Müslüman bir bireyin, hayatının her alanında Hz. Peygamber'i (s.a.s) örnek alması gerekmektedir.

İslâm tarihçiliği etkinliği ilk dönemlerinden itibaren teolojik saikler göz önünde bulundurulurarak gerçekleşmiştir. Bu tür bir histiyografinin en pratik işlevi, tarihsel olaylardan dinsel, ahlaksal dersler alınması, kıssadan hisse çıkarılması olmuştur.^[14] Bu doğrultuda Hz. Peygamber'in (s.a.s) hayatının öğrenilmesinin de pratik faydası, sosyal adaletin, toplumsal ilişkilerin, adil hükümetlerin tesisinde onun öğretisinin ve etik anlayışının model alınmasıdır. Apak, eserinde bu faydanın elde edilmesinin önündeki engelleri tespit etmekte, bunları izale ederek insanlığa en güzel örnek olan Hz. Peygamber'in (s.a.s) öğretilerini dinî, siyasî, sosyal ve medenî hayatın merkezine yerleştirmektedir.

Kaynaklar

Aycan, İrfan, Söylemez, M. Mahfuz, *İdeolojik Tarih Okumaları*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014.

Çog, Mehmet "Celâl Nûrî ve Hâtemü'l-Enbiyâ Adlı Eserine Göre Hz. Muhammed Tasavvuru", *İSTEM*, Sayı: 7, 2006, s. 87-98.

Della Vida, G. Levi, "Sîre", *MEB İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 10, s. 699-703.

Demircan, Adnan, *Tarihin Akışını Değiştiren Son Peygamber*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.

Erkal, Mehmet, "Zekât", *DİA*, 2013, Cilt: 44, s. 197-207.

Fayda, Mustafa, "Siyer Ve Meğâzî", *DİA*, cilt: 37, sayfa: 319-324.

Ortaylı, İlber, <https://www.youtube.com/watch?v=fxTSRmhg8Yc> (Erişim Tarihi: 13. 11. 2017)

[14] Doğan Özlem, *Tarih Felsefesi*, İstanbul: Notos Kitap, 2012, s. 41.

- Öz, Şaban, *Farklı Siyer'i Okumak: Bir Siyer Eleştirisinin Eleştirisi*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2015.
- Öz, Şaban, *İslâm Tarihi Metodolojisi*, İstanbul: Endülüs Yayınları, 2017.
- Öz, Şaban, "Siyer Merviyâtında Kussâs Metinleri Üzerine", *Siyer Araştırmaları Dergisi*, 2017, Sayı: 1, s. 93-105.
- Öztürk, Ali, "Türk Edebiyatında Manzum Siyerler", *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu 20-22 Nisan 2007*, Çorum: İslâmî İlimler Dergisi Yayınları, 2007, s. 213-216.
- Uzun, Mustafa, "Siyer ve Meğâzî (Türkçe Siyer Kitapları)", *DİA*, Cilt: 37, s. 324-326.

